

Een Arabische revolutie?

Wie nu iets durft te schrijven over de ontwikkelingen in de Arabische wereld weet dat hij het risico loopt een oud verhaal te vertellen, want het gaat om dagkoersen. Een regime dat vandaag nog vast in het zadel zit, is morgen verdwenen en wat vandaag een grote verandering lijkt kan morgen een teleurstelling blijken.

De oude en nieuwe media komen bijna ruimte te kort om de nieuwsvolgers te bedienen. Wat in Tunesië begon, lijkt een inktvlek die zich verspreidt over de Arabische wereld. Van Marokko in het oosten tot Bahrein in het westen, de gehele Arabische wereld lijkt in opstand te komen. Vanuit vakbondsperspectief begrijpelijk, maar het vergt individuele en collectieve moed om soms zeer hardhandige dictaturen te weerstaan.

Sociale situatie

Op sociaal niveau is er veel overeenkomst tussen de landen, die op zich onderling ook sterk verschillen. De economische groei blijft achter en de economie schept te weinig banen, zeker voor jongeren. De jeugdwerkloosheid in de Arabische landen is dan ook de hoogste ter wereld. Daarbij komt dat de levensstandaard daalt als gevolg van lage lonen en hoge inflatie. Daardoor neemt het aantal arme, perspectieflozen sterk toe.

Vakbonden verboden

Er is in de Arabische wereld maar mondjesmaat sprake van vrije vakbonden. In Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten en in Qatar is de vakbeweging domweg verboden. In Libanon, Palestina en Jordanië bestaan wel vakbonden, maar die mogen zich in de marktsector niet vrij organiseren.

In de landen in Noord-Afrika proberen de diverse overheden op verschillende manieren te voorkomen dat werknemers zich vrij organiseren – en dat terwijl deze landen keurig de ILO-conventies op het gebied van vakbondsvrijheid hebben getekend.

In Irak, Syrië en Libië is recent wetgeving van kracht geworden die één landelijke vakcentrale toestaat. Maar dat zegt nog weinig, want zo verhindert de Iraakse regering de vakbeweging om een eigen congres te organiseren. De regering van Koeweit verbiedt vakorganisatie in grote bedrijven door een besluit van een minister. In Algerije is het hoofdkwartier van de onafhankelijke vakbeweging door de rechter gesloten. En in Mauretanië richt de overheid zelf bonden op om zo de vorming van vrije organisaties tegen te gaan.

In dit nummer o.a.

pag 1, 2 en 3

Een Arabische revolutie?

pag 3

Dwarsligger

pag 4 t/m 6

Henk Woudenberg

**Geslaagd zakenman,
mislukt vakbondsleider**

pag 7

**Februaristaking ook na 70 jaar
waard om te herdenken**

pag 8 - 9

Wat vinden jongeren ervan?

pag 9 en 10

Literatuursignaleringen

pag 10 - 11

De rode dominee

pag 12

Het VHV – jaar 2010

vervolg op pagina 2 ►

◀ *vervolg van pagina 1*

Acties en stakingen

Ondanks deze duidelijke tegenwerking leeft de vrije vakbeweging onder de bevolking, die daar blijkbaar een effectief middel in ziet tegen de verslechterende omstandigheden. In Marokko en Mauritanië hebben vakbonden, die zijn aangesloten bij de wereldorganisatie IVV (Internationaal Verbond van Vakverenigingen) in 2010 succesvol actie gevoerd in de publieke sector.

In Algerije leiden lange stakingen, bijvoorbeeld in het onderwijs, de gezondheidszorg en de metaalsector ertoe dat de overheid toch op bepaalde verlangens van de werknemers inging. In Libanon dwong de vakbeweging een sociale dialoog af over de sociale zekerheid – een dialoog die als gevolg van politieke onrust in de zomer van 2010 werd afgebroken. En in Jordanië werden, ondanks de tegenwerking, toch twee nieuwe, onafhankelijke bonden opgericht, een in het basisonderwijs en een in de havens.

Deze en andere acties laten zien dat de vrije vakbeweging ondanks tegenwerking zeker probeert op te komen voor de

rechten van werknemers. Het IVV – van wie al deze informatie afkomstig is – probeert die ontwikkelingen in de goede richting te stimuleren en zet daar waar mogelijk regeringen onder druk om werknemers hun eigen organisaties te laten vormen.

Recente gebeurtenissen

Duidelijk is dat de situatie van de meeste werknemers – hoe verschillend per land wellicht ook – toch vooral grote overeenkomsten laten zien. De vrije vakbeweging probeert in elk land op eigen wijze bij te dragen aan het veranderen van de sociaal-economische situatie, die op zich reden genoeg geeft om in verzet te komen tegen de regimes. Vrijheid van organisatie vereist vrijheid van meningsuiting en vergt in de grond van de zaak een samenleving die kan omgaan met spanningen en veranderingen in een democratische context. Die samenhang is herkenbaar in alle sociale acties.

De beweging die nu over de Arabische wereld lijkt te spoelen, begint op 17 december 2010 in Tunesië met de zelfmoord van een jonge straathandelaar als zijn handel

door de politie in beslag wordt genomen en hem zo ontnoof van zijn mogelijkheid een bescheiden bestaan op te bouwen. Binnen vier weken groeit zijn spontane verzetsdaad uit tot een landelijke protestbeweging, waarvan de vrije vakbeweging deel uitmaakt.

De vrije Tunesische vakbeweging doorstaat de ontwikkelingen echter niet zonder kleerscheuren. Op tal van plaatsen worden vakbondskantoren aangevallen. Maar het duurt niet lang of het Tunesische regime bezwijkt onder de druk van de protesterende burgers. Het succes – zo wordt door velen aangenomen – vormt voor verschillende groepen in Egypte het signaal om ook in actie te komen.

Rol vakbeweging

Net als in Tunesië eisen de Egyptische actievoerders tijdens hun vreedzame demonstraties sociale en politieke hervormingen, het uitbannen van corruptie en armoede, beheerste prijzen en willen zij dat een eind komt aan het ruwe optreden van de politie. Ook hier speelt de vakbeweging een rol. Nog tijdens de demonstraties sluiten een aantal onafhankelijke

DE OUDE AMBACHTEN EN BEROEPEN VAN JAN LUYKEN

Mogelijk kent u het werk van de 17de eeuwse prentkunstenaar Jan Luyken (1649-1712). Reproducties van zijn etsen en prenten tref je aan op kalenders, pakpapier of winkelversieringen.

Luyken was de belangrijkste boekillustrator van zijn tijd. Zijn zoon Casper (1672-1708) hielp hem vanaf zijn 16de mee bij het graveren van prenten. Luyken was doopsgezind en dat merk je aan al zijn verbeeldingen. Ze worden begeleid door stichtelijk commentaar, een herinnering aan de juiste, christelijke levenswijze.

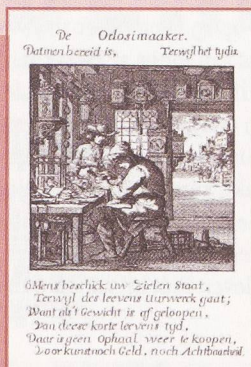
In 2011 vieren de doopsgezinden hun jubileumjaar. Ter gelegenheid hiervan besteedt het Teylers Museum aandacht aan de grote kunstenaar. Tot 17 april kun je in het museum in Haarlem, dat zijn bestaansrecht dankt aan de doopsgezinde Pieter Teyler, de tekeningen en prenten van Jan Luyken bewonderen. We treffen prentverbeeldingen aan van episodes uit de Bijbel, van scènes uit het leven van doopsgezinde martelaars (bijvoorbeeld van de vervolging van de Hugenoten in Frankrijk) en de moord op de gebroeders De Witt. Tevens zien we prenten uit boeken zoals *De bijenkorf van het gemoed* en *Het leerzaam huisraad*.

Eigenaardig is wel dat het belangrijkste werk van Luyken ontbreekt op de tentoonstelling. Dat is de *Spiegel van het menselyk bedryf*, een bundel met honderd etsen van oude ambachten en beroepen. De etsen spreken mede door de bijbehorende motto's en gedichten nog steeds tot de verbeelding. Jan Luyken gaf het samen met zijn zoon Casper in 1694 uit. U zult er nu voor moeten zoeken op het Waterlooplein in Amsterdam of in een antiquariaat in uw woonplaats. De bundel is vaak herdrukt, ook vertaald en in andere landen uitgegeven. Soms sta je in een museum ver weg tot je verrassing ineens voor een vitrine met Luykens tekeningen. In het buitenland worden ze vaak opgevat als een illustratie van het leven en werken in de Republiek.

De innerlijke (religieuze) kracht van zijn gedichten pakt de lezer wel.

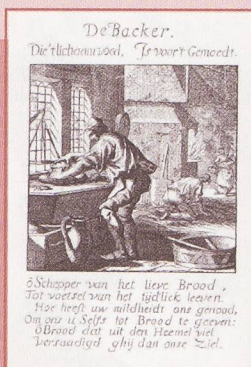
Wat dacht u van de tekst bij *De Horlogemaker*:

O Mens, beschick uw Zielen Staat,
Terwijl des leevens Uurwerck gaat;
Want als 't Gewicht is afgeloopen,
Van deese korte leevens tijd,
Daar is geen Ophaal weer te kooppen,
Voor kunst, noch Geld, noch Achtbaarheid.

De Bakker wordt eveneens vaak aangehaald:

O Schepper van het lieve Brood,
Tot voedsel van het tijd'lick leeven
Hoe heeft uw mildheid ons genood,
Om ons u Selfs tot Brood te geeven;
O Brood dat uit den Heemel viel
Versaadigd ghy dan onse Ziel.

Stichtelijk of niet, er zit tevens een behoorlijke dosis humor in. Het verbaast niet dat de ambachtslieden uit de begintijd van de vakbeweging zich door Luykens afbeeldingen bevestigd voelden in hun vakmanschap en hun beroep en levensomstandigheden tegen de opkomende industrialisatie wilden verdedigen.

Harry Peer

bonden zich aaneen in een nieuwe vakcentrale om zo effectiever te kunnen optreden tegen de dictatuur van Moebarak.

De Nederlandse vakbeweging steunt de collega's als Agnes Jongerius en Jaap Smit er in een persoonlijke brief bij de minister-president op aandringen dat hij in Europees verband moet streven naar een duidelijke lijn van de Unie: Moebarak moet vertrekken. Ook het IVV zet zich in om de Egyptische vakbeweging te ondersteunen en gebruikt zijn netwerk om druk uit te oefenen op regeringen die invloed hebben op het Egyptische regime. De afloop is – althans voorlopig – bekend. Moebarak vertrekt en het Egyptische leger, dat de dagelijkse politieke leiding heeft overgenomen, lijkt welwillend te staan tegenover de gewenste veranderingen.

Op dit moment woedt er nagenoeg een burgeroorlog in Lybië. Onduidelijk is nog welke rol de vakbeweging in deze ontwikkelingen speelt, maar wel duidelijk is dat Gaddafi en de zijnen niet te beroerd zijn om zeer gewelddadig op te treden.

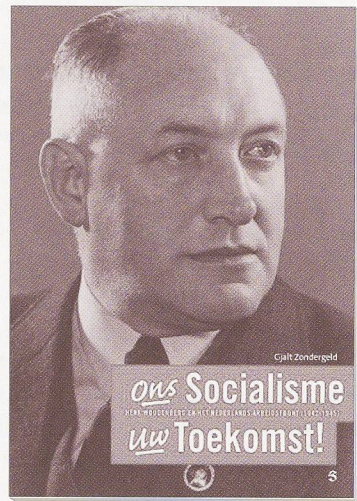
Het is niet goed mogelijk om een scherp beeld te krijgen van de rol die de onafhankelijke vakbeweging speelt in het brede sociale verzet tegen de heersende regimes. Het ligt voor de hand te denken dat het om een bescheiden rol moet gaan, want de vrije vakbeweging heeft nooit veel ruimte gekregen om zich te ontwikkelen en te organiseren. Toch wordt uit de berichtgeving op dit punt duidelijk dat waar er vakbonden zijn, zij hun organisatie inzetten om mee te helpen veranderingen ten goede af te dwingen.

Deze bijdrage is gebaseerd op een reeks persberichten van het IVV en op een agendadocument van het Algemeen Bestuur van het IVV van 4 februari 2011.

Piet Hazenbosch

Geslaagd zakenman, mislukt vakbondsleider Henk Woudenberg

Iedereen die een beetje vertrouwd is met de geschiedenis van de vakbeweging heeft van hem gehoord, Henk Woudenberg. Maar wat weten we van hem? Hij is de broer van NVV-vakbondsbestuurder en SDAP-Kamerlid Kees Woudenberg. Neemt na de oorlogsdagen van mei 1940 de leiding op zich van de Nederlandse vakbeweging en vormt die in 1942 om tot het Nederlands Arbeids Front (NAF). Daar blijft het ongeveer bij. Meer willen we eigenlijk niet van hem weten. Gjalt Zondergeld, oud-medewerker van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) heeft zich over de afkeer heen gezet en schetst in 'Ons Socialisme, Uw Toekomst' een wat duidelijker beeld van een van de meest gehate mensen uit oorlogstijd.

In het blad Arbeid van het gelijkgeschakelde NVV worden de finest hours van Henk Woudenberg nogal romantisch getoonzet. 'In de nog prille morgen spoedt een kleine auto in een zonovergoten landschap langs de tegenwoordig vrijwel verlaten autoweg naar Den Haag. Helgroen liggen de malse weiden van het Hollandse land gestrekt tot een verrezen horizon; de sloten blikkeren in het zachte licht van den jarigen Meidag. Peinzend trekt NVV-commissaris Woudenberg aan zijn onafscheidelijke pijp en kijkt voor zich uit, waar de eenzame weg zich vlak en recht voor hem uitstrekt. Hij denkt aan de afgelopen twee jaar waarin de weg van het NVV niet zo vlak en zonder hindernissen is geweest. Nu is hij op weg naar de zetel van de regering voor een nieuwe opdracht, die zwaarder en nog moeilijker is, maar ook schoner. De enig overgebleven strijdorganisatie van het zogenaamde Nederlandse proletariaat zal opgaan in de gemeenschap der gezamenlijke Nederlandse werkers tot heil van het gehele Nederlandse volk.'

Woudenberg is op 1 mei 1942 weg naar Seyss Inquart om benoemd te worden tot leider van het NAF. Daarmee gaan de arbeidsverhoudingen in bezettingstijd een nieuwe fase in. Voor leden en bestuurders van het NVV is dit het signaal om hun werk neer te leggen. Na de bevrijding zal dit ook het ijkpunt zijn, waaraan NVV'ers worden getoetst. Voor wie door blijft werken, is er later geen plaats meer.

Zwaar gehandicapt

Henk Woudenberg is het zesde kind en zoon van Helmert Woudenberg en Sofia

Gysbertsen, die een veeboerderij hebben in de Amsterdamse Joden-Houttuinen. Zij houden daar meer dan tien koeien, die met een platboomschuit naar de weide in de Watergraafsmeer worden gebracht. Een vetpot is het niet, temeer daar het vroom christelijke gezin, behorend tot de 'Hersteld Apostolische Zendingsgemeente in de eenheid der Apostelen', met 14 kinderen wordt verblijd.

Henk, die op 19 september 1891 wordt geboren, is van jongs af zwaar gehandicapt. Tot zijn derde jaar is hij praktisch blind. Aan één oor is hij doof, een kwaal waarvan hij niet geneest. Zijn linkerarm is mismaakt, zijn linker bovenzijde functioneert slecht. Als gevolg van tuberculose op latere leeftijd moet hij een nier missen. Zijn hele leven lijdt hij aan tal van kwaaltjes.

Ondanks alles wordt hij in het gezin niet ontzien. Net als zijn broers en zusters wordt hij vanaf zijn achtste voor en na schooltijd ingeschakeld in het bedrijf. Vader Helmert neemt het daarbij niet zo nauw met de Leerplichtwet die in 1900 van kracht is geworden. Henk maakt de lagere school niet af als hij op zijn 11de als loopjongen bij een handelsfirma aan de slag kan.

Vanwege zijn zwakke constitutie ligt een toekomst op het familiebedrijf niet voor de hand. Vandaar dat hij zich in avonduren werpt op studies Frans, Duits en boekhouden. Na een succesvolle afronding daarvan vindt hij werk de NV Zeevishandel Van Oterendorp en Co in IJmuiden. In dit internationaal georiënteerde bedrijf klimt hij snel naar grote hoogte. In 1918 wordt hij procuratiehouder. In die functie moet

hij veelvuldig op reis naar tal van Europese landen.

Tegengestelde kampen

In politiek opzicht laat hij zich eerst bijlichten door zijn acht jaar oudere broer Kees. Die is in 1901 lid geworden van de atheïstische SDAP, wat bij de vrome ouders niet zo goed valt. Tegen de wil van de ouders leest Kees zijn broers en zusters voor uit Het Volk. Ook Henk wordt gepakt door de spannende verhalen over de verkiezingen van 1901 en de Spoorwegstaking van 1903. 'In die roerige, revolutionaire tijd', schrijft Zondergeld, 'werd voor Henk net als voor zijn broer, de basis gelegd voor zijn latere activiteiten in de vakbeweging en de politiek. Wel weinig zullen beide broers toen vermoed hebben hoezeer zij ruim 30 jaar later in totaal tegengestelde kampen elkaar zouden gaan bestrijden, vrijwel op leven en dood. Terwijl Henk later een van de leiders van de antisemitische NSB zou worden, sloot broer Kees zich als niet-jood aan bij de sociaaldemo-

cratische Zionistische organisatie Poale Zion.'

Woudenberg trouwt in 1917 met Trijntje van Bladeren, die hij op de zondagsschool heeft ontmoet en vestigt zich in IJmuiden, de plaats waar hij ook zijn werk heeft gevonden. Trijntje heeft de eerste steen gelegd van hun woning. Het huwelijk, de belangrijke functie in het bedrijf en het eigen huis drijven hem af van de sociaal-democratie in de kleinburgerlijke richting. De Oktober Revolutie van 1917 en Troelstra's oproep tot revolutie in 1918 geven het laatste stootje.

Maar desondanks onderhoudt hij nog enige tijd een band met de moderne vakbeweging. Na de dure nieroperatie vult hij zijn inkomen aan met vertaalwerkzaamheden voor het Internationaal Vakverbond (IVV) en de Internationale Houtarbeidersbond (IHB), waarvan broer Kees voorzitter. Zelf is hij in deze tijd lid van Mercurius, de bond van handels- en kantoorbedienden.

Politiek sluit hij zich – 'uit medelijden' zal hij later zeggen – aan bij de Socialistische Partij van Harm Kolthek, die daarnaast ook voorzitter is van het Nationaal Arbeids Secretariaat (NAS).

NSB

Hoewel Woudenberg pas in 1933 in contact komt met de NSB ziet hij al eerder in de degelijke ingenieur Anton Mussert 'de toekomstige leider van Nederland'. In IJmuiden, onder vissers en reders, wint de NSB snel een grote aanhang. Onder hen Woudenberg, die zich in het najaar van 1933 aansluit als er in Duitsland de eerste maatregelen tegen joden, socialisten en communisten zijn getroffen.

Binnen de IJmuidense NSB wordt hij al snel betrokken bij al het organisatiewerk. Hij wordt redacteur van het blad De Victorie en wordt benoemd tot 'onderkringleider'. Veel kennissen en zakenrelaties volgen hem naar de NSB. Zijn werkgever is er niet helemaal gelukkig mee. Afnemer De Bijenkorf verbreekt de relatie. Maar desondanks staat het zijn loopbaan in het eigen bedrijf niet in de weg. Twee jaar later wordt hij er directeur.

Landelijk valt hij vanwege zijn enthousiasme ook op. Snel behoort hij tot de intimi van Mussert en wordt hij verkozen in de Tweede Kamer. In het licht van zijn latere rol in de vakbeweging is echter het voorzitterschap van de Nationale Werknemers Vereniging (NWW) van belang, dat hij vanaf 1935 bekleedt. De NWW die in 1933 is opgericht, omvat vooral werkloze kelners, taxichauffeurs, handelsreizigers en beroepsvissers, die niet bij een van de vakcentrales aangesloten kunnen zijn. Door Woudenbergs voorzitterschap, waardoor het NWW in zekere zin met de NSB verwant raakt, groeit de vereniging in ledental met kleine zelfstandigen, marktkooplui en straatventers. Industriebearbeiders zijn er niet of nauwelijks bij. In mei 1940 telt de organisatie circa 5.000 leden.

In zijn functie van NWW-voorzitter meldt Woudenberg zich midden juni op een bijeenkomst met hoge functionarissen van de bezetting met een bescheiden Urgentieprogram. Er wordt gevraagd om gelijkstelling met de andere vakcentrales, om wijziging van het Werklozenbesluit,

vervolg op pagina 6 ►

WOUDENBERG

SPREKT OP

DINSDAG 6 MEI

VOOR LEDEN EN NIET-LEDEN

VAN HET N.V.V. IN DE GROTE

ZAAL VAN HET CONCERTGE-

BOUW OVER HET ONDERWERP:

MET HET N.V.V.

NAAR DE NIEUWE TIJD

AANVANG: 7.45 PRECIES

ZAAL OPEN: 7.15

TOEGANG VRIJ

◀ *vervolg van pagina 5*

waarbij de werklozenkassen van de erkende vakcentrales zouden moeten worden vervangen door een rijkswerklozenverzekering, en om gelijke voorwaarden bij werkverschaffing en de crisissteun. De gespreksheren zeggen tot zijn verbazing echter: "Wir machen es vielleicht doch noch anders."

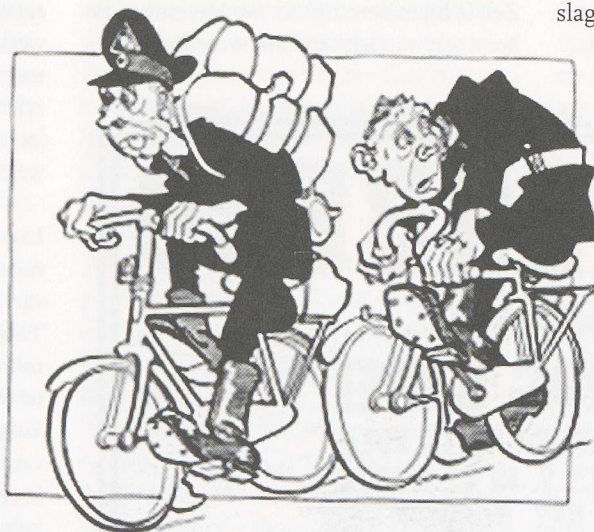
Woudenberg blijkt al bij de bezetter te zijn opgevallen. Bij Seyss Inquart maakt hij in een overzicht van de belangrijkste NSB-leiders de beste indruk. Hij is opgevallen als een echte vakbondsman met gezond verstand. En deze man moet eigenlijk de uitvoerder van de gedachten van de bezettende macht met de Nederlandse vakbeweging worden. Woudenberg, die als voorzitter van een uiterst bescheiden bondje met uiterst bescheiden wensen is binnengekomen, gaat weg als de Commissaris van de Nederlandse vakbeweging!

Bijna gelijktijdig wordt de SDAP onder leiding geplaatst van Rost van Tonningen. Woudenberg is aanwezig als Rost het bestuur daarvan op de hoogte brengt. Het brengt de broers Henk en Kees weer even bij elkaar. Hoewel politiek volkomen uit elkaar gegroeid, hebben zij 'als twee volwassenen uit één gezin' een redelijk normale verhouding, al is het contact beperkt tot verjaardagen in het ouderlijk huis. Kees is verre van gecharmeerd van dit contact en zegt tegen Rost dat hij zijn broer niet als een goede vriend beschouwt en al helemaal niets met hem te maken wil hebben.

Grootste naziorganisatie

Binnen het NVV ontmoet Woudenberg veel weerstand bij de uitvoering van zijn plannen. Hij hoopt dat dat anders wordt als het NAF van start gaat. Voor zover dat het geval is, blijkt dat niet uit de animo voor de activiteiten van het NAF. Anders dan bijvoorbeeld bij de Cultuurkamer, waarvan iedereen die in de cultuursector actief is lid moet worden, kent het NAF geen verplicht lidmaatschap. Mussert heeft daar aanvankelijk wel op aangedrongen. Woudenberg voelt aan dat de aanhang voor het NAF dan nog minder zou zijn.

Ondanks de uittocht van NVV'ers na de vorming van het NAF, is het wel de grootste naziorganisatie in Nederland. Aan het eind van 1942 begint zijn zwakke gezondheid Woudenberg steeds meer parten te spelen. Na weken thuis geweest te zijn verpleegd, moet hij worden opgenomen in het ziekenhuis. Hij meent dan dat hij het werk niet meer kan hervatten en overlegt met Mussert over het neerleggen van zijn functie. Die overtuigt hem ervan dat hij dat vooral niet zou moeten doen. Dat geeft de indruk van het verlaten van het zinkende schip. Hijzelf voelt dat ook wel aan en blijft op zijn post, hoewel het dat lichamelijk steeds slechter af gaat. Vanaf 1944 kan hij nauwelijks op de been blijven, heeft hij last van bloedarmoede, maar kan weer geen versterkend dieet hebben omdat zijn overgebleven nier dat niet aan kan.

Als de oorlogskansen keren in de zomer van 1944, de geallieerden vanuit Frankrijk naar het noorden oprukken en in september het zuiden van het land wordt bevrijd, valt geleidelijk aan de NAF-organisatie om. In de euforie van Dolle Dinsdag brengt Woudenberg zijn gezin in veiligheid in Sauerland, wat geruchten op gang brengt dat hij zelf is gevlucht. Dat is echter nog niet het geval. Hij meldt zich op het NAF-hoofdkantoor dat vanwege de oorlogssituatie naar Almelo is verplaatst.

Veroordeelt tot levenslang

Hoewel hij nog steeds niet de hoop op een Duitse overwinning heeft opgegeven, valt de organisatie geleidelijk aan zozeer uiteen dat hij genoodzaakt is 700 medewerkers

per 1 januari 1945 te ontslaan. In maart en april maakt Woudenberg nog een tocht langs enkele getrouwe NAF'ers in Noord-Nederland en Noord-Holland. De toer krijgt een bar einde, omdat zijn auto in de buurt van Leeuwarden vanuit een vliegtuig wordt beschoten waarbij de chauffeur gewond raakt. Woudenberg zelf komt er beter af, maar ziet zich gedwongen op de fiets over de Afsluitdijk naar Amsterdam te fietsen.

In de Boerhaavekliniek krijgt hij de kans weer een beetje op krachten te komen. Daar hoort hij op 5 mei van de capitulatie van Duitsland. Hij verkleedt zich in een oud militair uniform en krijgt een vals paspoort op de naam van Heinrich Frontenberg. De hoop om als krijgsgevangene naar Duitsland te kunnen ontvluchten wordt al snel de bodem ingeslagen. Tussen alle Duitse militairen in de Amsterdamse Oranjekazerne wordt hij snel herkend en aan de Binnenlandse strijdkrachten overgedragen. Daarna wordt hij in het kamp aan de Levantkade gevangen gezet.

De berechting van Woudenberg duurt drie jaar, in 1948 wordt hij veroordeeld tot levenslange gevangenschap voor het 'opzettelijk in tijd van oorlog den vijand hulp verlenen'. Er was doodstraf geëist. In gevangenschap schrijft hij op verzoek van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie zijn memoires.

Voor Zondergeld vormen die de basis van zijn boek. Enkele jaren later wordt zijn straf omgezet in 20 jaar. In 1956, elf jaar na de oorlog wordt hij in vrijheid gesteld.

In 1967 overlijdt de man die zich vanuit een armlastig milieu, ondanks zijn lichamelijke zwakte, weet op te werken tot een geslaagd zakenman, maar zijn grote missie als vakbondsleider ziet mislukken in betrekkelijke anonimiteit in zijn geboortestad Amsterdam.

Jeroen Sprenger

Gjalt Zondergeld, Ons Socialisme, Uw Toekomst, Henk Woudenberg en het Nederlands Arbeidsfront (1942-1945), Spinhuis Uitgeverij, Apeldoorn 2010.

Februaristaking ook na 70 jaar waard om te herdenken

Heldendom is Jan Moelee vreemd. Desondanks kreeg de 89-jarige, een van de initiatiefnemers van de Februaristaking, tijdens de 70ste herdenking op 25 februari jl. in de Amsterdamse Boekmanzaal bijzondere aandacht. Je weet het immers nooit zeker... Voorzitter Guus Duppen had tijdens zijn welkomstwoord ook al tegen Jan gezegd "blij te zijn dat je er nog bent."

Meindert van den Berg, de penningmeester van Abvakabo FNV die de bijeenkomst organiseerde, had maar niet aan Moelee gevraagd of hij instemde met een persoonlijk woord van lof. Moelee houdt niet zo van helden. "Met heldendom had het immers niks te maken. (...) Ik was zo bang als een wezel", zei Moelee vijf jaar geleden in een interview met het magazine Aaneen van Abvakabo.

Hij had het zien aankomen. Jan Moelee woonde met zijn vrouw Marie al zijn hele leven in de Amsterdamse Dapperbuurt. "Dit was de geinbuurt. We zaten hier midden tussen de joden. Het was hier altijd lachen geblazen." Maar de spanningen in 1941 namen toe. Een joodse buurman 'oom Ief', met wie hij elke ochtend opliep, durfde niet meer langs het Tropeninstituut. "Daar zat de Grüne Polizei, daar durfde hij niet langs en met de invoering van de Jodenster werd het nog erger."

Van bidden tot vloeken

Enkele dagen later werden oom Ief en tante Beppie met twee kleintjes afgevoerd. "Mijn moeder stond te bidden. Ik zelf te rillen en te janken. En mijn vader, die kon niet anders dan vloeken", aldus Moelee. De relletjes en provocaties in de jodenbuurt, van de zijde van de WA'ers en de NSB'ers, namen toe. Marktkramen werden vernield, winkelruiten ingegooid en joden mishandeld. Een handgemeen op het Waterlooplein leidde ten slotte op 21 februari tot de dood van Hendrik Koot, lid van de Weer-Afdeling van de NSB.

De volgende dag volgde een wraakactie van de kant van de Duitsers en werden honder-

den joodse buurtgenoten van Moelee opgepakt. Kaderleden van de toenmalige CPN, Jaap Brandenburg, Bertus Brandsen, Willem Kraan, Dirk van Nimwegen, Frits Reuter en Piet Nak besloten dat het enige antwoord op "de afschuwelijke Jodenvervolging" een algemene staking moest zijn.

"Hier was het uitschot en het scrapuul van het Duitse volk aan het werk. De laffe WA-slungels, het uitschot van ons volk, die nu ontbraken moeten van dit gespuis leren, hoe de terreur tegen het werkende volk moet worden toegepast. (...) 'Werkend volk van Amsterdam, kunt gij dit dulden?'" stond te lezen in het gestencilde pamflet *Staaak, staaak, staaak*.

Machtig en sterk

Moelee werkte bij de Beierse Brouwerij. "Toen zijn we in een grote demonstratie naar de Noordermarkt gelopen. Die tocht was echt onbeschrijfelijk. We zongen de Internationale, het Wilhelmus en andere vaderlandslievende liederen. We voelden ons zo geweldig. Eigenlijk dachten we dat we al bevrijd waren. Zo machtig en sterk voelden we ons." Het zijn Moelee's persoonlijke emoties en herinneringen.

Na de oorlog werden persoonlijke herinneringen vaak verdrongen tot een politiek-ideologische strijd. Tijdens de bijeenkomst in de Boekmanzaal en later op het Jonas Daniël Meijerplein wordt daar – soms terloops – nog aan gerefereerd.

Guus Duppen kan het niet nalaten in zijn openingswoord te spreken over 'een zekere Piet Nak.' Vuilnisman Piet Nak zou niet de rol hebben gespeeld die hij zichzelf later toebedeelde. Dat werd door de toenmalige CPN vooral benadrukt toen Piet Nak in de jaren zeventig de CPN inruilde voor de PSP en een belangrijke rol speelde in de Vietnambeweging.

De Amsterdamse burgemeester Ter Laan herinnert op een evenwichtiger manier aan die periode van de Koude Oorlog toen er zelfs twee herdenkingen op 25 februari waren. Eén 's ochtends om 9 uur voor de Amsterdamse ambtenaren en 's middags de andere, die door het CPN-comité was georganiseerd. Guus Duppen herinnert zich hoe de leiding van de herdenking de deelnemers opriep niet eenmaal, maar meerdere malen rond de Dokwerker te trekken want zo "kon de pers melden dat er 's avonds om negen uur nog mensen langs het beeld trokken."

Pas in de jaren zestig zou weer een gezamenlijke herdenking plaatsvinden. Voor de zekerheid werden er die eerste jaren geen toespraken gehouden. SP-leider Emile Roemer wees er in zijn toespraak op dat de Februaristaking het werk van gewone mensen is geweest. Met hun moed, vastberadenheid en hun hebbeligheden. Bewondering blijft echter op zijn plaats en is wellicht, zoals Roemer zei "een bron van inspiratie, om ook nu heldhaftig, vastberaden en barmhartig op de bres te staan. Voor het behoud van de beschaving, voor de democratische rechtsstaat, voor de menselijke waardigheid."

Kees van Korten

Het interview met Moelee verscheen in februari 2006 in Aaneen.

De foto van de Dokwerker is van Boris Kowadlo en werd gemaakt op 19 december 1952 na de onthulling van het monument op het Jonas Daniël Meijerplein in Amsterdam. De Nederlands-Poolse fotograaf Boris Kowadlo was in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw een van de bekendste en belangrijkste fotografen van het joodse leven in Nederland

De Vrienden van de Historie van de Vakbeweging (VHV) telt veel leden/donateurs die ooit jong waren en actief in vakbeweging of maatschappij. Veel van hen zijn dat overigens nog steeds. In de Nieuwsbrief blikken we meestal terug op bezigheden en acties uit vroeger tijden, zoals dat hoort bij een blad over vakbewegingshistorie. We zijn vaak nostalgisch bezig. In de komende nummers willen we eens kijken naar jongeren. We geven enkele jongere spraakmakers uit de vakbeweging en politiek het woord. We kijken naar hun situatie en hun organisaties. Met daarbij de vraag wat ze van de geschiedenis hebben geleerd.

Wat vinden jongeren ervan?

Als eerste stellen we aan u voor **Ijmert Mulwijk**. Hij werkt sinds de zomer van 2010 als voorzitter van CNV Jongeren, de zelfstandige jongerenorganisatie van het CNV. Hij beantwoordt elf vragen.

Geef eens een omschrijving van je dagelijkse werkzaamheden?

“Als jongerenvertegenwoordiger ben ik dagelijks op pad om de belangen van jongeren onder de aandacht te brengen. Dat doe ik in de politiek, de vakbeweging en de media. Daarbij is het van belang om constant in contact te staan met jongeren die actief zijn in stages, bijbanen, vakantie-werk of een eerste vaste baan. Wat houdt ze bezig? Dat geeft mij dan weer ideeën. Voordat ik voorzitter van CNV Jongeren werd, ben ik twee jaar voorzitter geweest van Perspectief, de jongerenorganisatie van de ChristenUnie.

Ik vind het fantastisch om als ideeën-machine binnen een groter geheel te functioneren. Dat is de rol van jongeren.”

Wat zijn je drijfveren om dit werk te doen?

“Jongeren worden niet als vanzelfsprekend gehoord in de vakbeweging en de politiek. Ik heb talenten gekregen om die stem wel te laten horen. Die talenten wil ik graag inzetten bij CNV Jongeren. Het is super enthousiasmerend om te zien dat er wel degelijk geluisterd wordt naar jongeren als je een goed verhaal hebt. Ik geloof echt in het CNV. Mensen moeten zich organiseren en dat gaat niet vanzelf in deze tijd. Dat is voor mij een uitdaging.”

Wat zijn de belangrijkste activiteiten waar jouw jongerenorganisatie zich mee bezighoudt?

“CNV Jongeren helpt haar leden bij vragen en problemen. Belangrijke thema's zijn werkgelegenheid voor jongeren met een arbeidsbeperking, de toekomstbestendigheid van ons pensioenstelsel en de aan sluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Naast directe belangenbehartiging voeren

we ook projecten uit. We zijn nu bijvoorbeeld bezig met een project waarbij jongeren andere jongeren voorlichten over de voordelen van de technieksector waar grote tekorten komen. Daarnaast doen we verschillende projecten om jongeren meer bij hun pensioen te betrekken. Dat lijkt allemaal een ver-van-je-bed-show, maar het is heel belangrijk.”

Met welke andere spelers heb je te maken?

Op welke manier werk je met elkaar samen?

“CNV Jongeren werkt veel samen met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, UWV en gemeenten. Ook de andere CNV bonden (bijvoorbeeld CNV Onderwijs) zijn belangrijke partners. Samenwerking houdt vaak in dat CNV Jongeren advies geeft over wat jongeren willen. Natuurlijk is de samenwerking met onze leden en andere jongerenorganisaties het belangrijkste. We moeten niet net zo willen zijn als de ‘oudere’ organisaties. Dat trekt helemaal geen jongeren aan.”

Wat zijn de specifieke kenmerken en belangen van de jongeren waar jullie voor opkomen?

“Jongeren zijn per definitie nog onervaren op de arbeidsmarkt. Dat betekent dat ze vaker tegen problemen aanlopen met werk. Dit loopt uiteen van werk vinden door te solliciteren tot werk behouden door na drie jaarcontracten een vast contract te krijgen. Een ander kenmerk is dat de belangen van jongeren vaak belangen uit de toekomst zijn. Het behoud van ons pensioenstelsel is zo'n belang uit de verre toekomst. Toch is het belangrijk om daar nu mee bezig te zijn om problemen in de toekomst te voorkomen.”

Hoe omschrijf je de jongerencultuur van tegenwoordig?

“In tegenstelling tot het heersende beeld zijn jongeren vaak super bevolgen. Ze willen dingen naast hun school doen en hebben oog voor de problemen in deze wereld. CNV Jongeren biedt een platform om aan de slag te gaan met deze idealen. Ik zie aan alles dat hier behoefte aan is. Jongeren geven vaak terug dat ze het fantastisch vinden om dat podium te krijgen. De jongerencultuur geeft reden tot hoop. Dat mogen we wel eens wat meer uitstralen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat jongeren uit Zweden en Nederland de beste leiders voor de toekomst zijn. Hoezo verloren generatie?”

Op welke moeilijkheden stuit je bij de belangenbehartiging?

“Beleid is langzaam hard wordend beton. Met de nadruk op langzaam. Je moet dus lange adem hebben om echt invloed uit te oefenen. Dat merken wij bijvoorbeeld als het gaat om het verbeteren van regelingen voor Wajongers. Ook het overzien van politieke processen is niet gemakkelijk. Gelukkig heb ik ervaring in de politiek opgedaan de afgelopen jaren en heb ik veel mensen om mij heen die advies kunnen geven.”

Vertel eens iets over CNV Jongeren.

"CNV Jongeren is 55 jaar oud. We hebben ongeveer 1.500 leden. Dat is redelijk stabiel gebleven de afgelopen jaren. Voorgangers van mij zijn onder andere Gerda Verburg (Kamerlid CDA) en Jesse Klaver (Kamerlid GroenLinks). Deze mensen spreek ik nog geregeld om een consistente denklijn voor CNV Jongeren aan te houden."

Hoe sta je als organisatie van werkende jongeren tegenover de recente studentenacties?

"Bezuinigen op onderwijs is bezuinigen op de toekomst. Ik ben het daarom eens met de protestacties. De toegankelijkheid van

het onderwijs voor mensen met minder geld is in het geding. Het idee van een tempobeurs onderschrijf ik wel helemaal. We hoeven er niet als maatschappij voor op te draaien als een student te lang studeert."

Hoe treden jullie in de publiciteit?

"CNV Jongeren heeft een eigen website en brengt diverse magazines uit. Ik ben zelf erg enthousiast over het Wajongmagazine. Dit blad is erop gericht om jongeren met een beperking te stimuleren op de arbeidsmarkt. We zien dat dit effect heeft. Dat is echt super. Dan weet je waar je het allemaal voor doet."

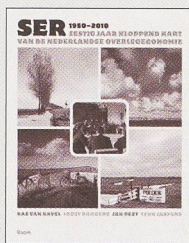
Wat neem je vanuit de geschiedenis van CNV Jongeren of van de vakbeweging als geheel mee in je huidige werk?

"Het christelijk-sociaal gedachtegoed is belangrijk voor mij. Niet alleen in mijn werk, maar ook in mijn privéleven. Het is belangrijk om niet bij elk wisselende bij de overheid aan te kloppen, maar er moet wel altijd een goed vangnet zijn. Er is een flink grijs vlak tussen deze twee uitersten. Het is mijn taak om de grens op te zoeken voor jongeren. Gelukkig sta ik op de schouders van reuzen. Dat relativeert en geeft veel rust."

Huug Klooster

Literatuursignaleringen

Bas van Bavel, Joost Dankers, Teun Jaspers, Jan Peet (red.), SER 1950-2010. Zestig jaar denkwerk voor draagvlak, advies voor economie en samenleving (Amsterdam: Boom 2010) ISBN 978-946105-108-0 296 pagina's, € 29,90

De Sociaal-Economische Raad bestond in 2010 zestig jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum verschijnt het boek SER 1950-2010 waarin de geschiedenis en het functioneren van dit invloedrijke adviesorgaan aan een indringende beschouwing worden onderworpen. Sinds de oprichting in 1950 speelt de SER een centrale rol in de Nederlandse overlegeconomie: als adviseur van de overheid en als forum van overleg en samenwerking voor de sociale partners.

De auteurs analyseren het werk van de SER en de wijze waarop de raad is omgegaan met ingrijpende economische, sociale en politieke veranderingen. Dit wordt onderzocht voor thema's als internationalisering, duurzaamheid, arbeid en sociale zekerheid. Hoe heeft de SER zich opgesteld? Heeft de SER daarbij zijn bestaansrecht bewezen? En welke rol zou de SER kunnen spelen met betrekking tot de uitdaging verder te werken aan een dynamische en duurzame economie en samenleving?

Serge ter Braake en Paul van Trigt, Leerhandelaar, looier, lederfabrikant. Het succes van Joodse ondernemers in de Nederlandse lederindustrie (1870-1940) (Amsterdam: Menasseh ben Israel Instituut 2010) ISBN 978-90-806570-8-3 107 pagina's, € 10,00

In 1994 werd door het NEHA en het Joods Historisch Museum in de tentoonstelling 'Venter, fabriqueur, fabrikant' en het bijbehorende gelijknamige boek al aandacht besteed aan het joodse ondernemerschap. De Nederlandse lederindustrie kwam toen echter niet aanbod.

Deze studie naar de verschillende facetten van de Nederlands-Joodse lederindustrie vult de lacune en brengt daarmee niet alleen een verdwenen wereld tot leven, maar werpt ook licht op

het functioneren van joden in de Nederlandse maatschappij en de weg naar emancipatie. Het boek is te koop bij het Nederlands Leder en Schoenen Museum of via de website van het Menasseh ben Israel Instituut.

Bert Teunissen, De Coen Hagedoorn Bouwgroep (Huizen: Coen Hagedoorn Bouwgroep 2010). ISBN 978-90-815989-1-0, € 200,00

Een bedrijfsfotoboek in opdracht van De Coen Hagedoorn Bouwgroep in Huizen. Het bouwbedrijf is naast nieuwbouw ook bekend om zijn renovaties van historische woningbouwprojecten zoals het woonblok Het Schip van architect Michel de Klerk in Amsterdamse Spaarndammerbuurt.

Het boek bevat zwart-witportretten van alle medewerkers van het aannemersbedrijf, gefotografeerd door Bert Teunissen. Het boek is vormgegeven en samengesteld door reclamemaker Erik Kessels. Het eindresultaat is een geslaagd eigentijds fotoboek dat in een lange traditie te plaatsen is die ingezet werd in de jaren '20 van de 20ste eeuw met de portretfotografie van August Sander.

Karin van Leeuwen, Marijn Molema, Ilse Raaijmakers (red.), De rode canon. Een geschiedenis van de Nederlandse sociaal-democratie in 32 verhalen ('s-Gravenhage: Wiardi Beckman Stichting 2010) ISBN 978-94-90565-03-9, 71 pagina's, € 14,50

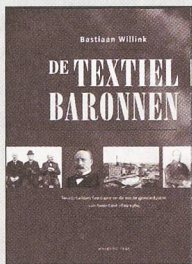

Waar komt de Nederlandse sociaaldemocratie vandaan? En wat dreef de mensen die zich in de afgelopen anderhalve eeuw voor de sociaaldemocratische zaak inzetten? De rode canon, een initiatief van de Werkgroep Geschiedenis van de WBS, giet oude en nieuwe antwoorden op deze vragen in het jasje van de canon. In 32 vensters wordt de geschiedenis van de Nederlandse sociaaldemocratie tussen 1848 en 1994 in overzichtelijke teksten, met links, literatuurverwijzingen en afbeeldingen in beeld gebracht. Naast de website www.wbs.nl/rodecanon is de canon ook in boekvorm verschenen.

vervolg op pagina 10 ►

◀ vervolg Literatuursignaleringen

Bastiaan Willink, *De textielbaronnen. Twents-Gelders familisme en de eerste groot-industrie van Nederland 1800-1980*
(Zutphen: Walburg Pers 2010)
ISBN 978-90-5730-684-6 256 pagina's, € 29,50

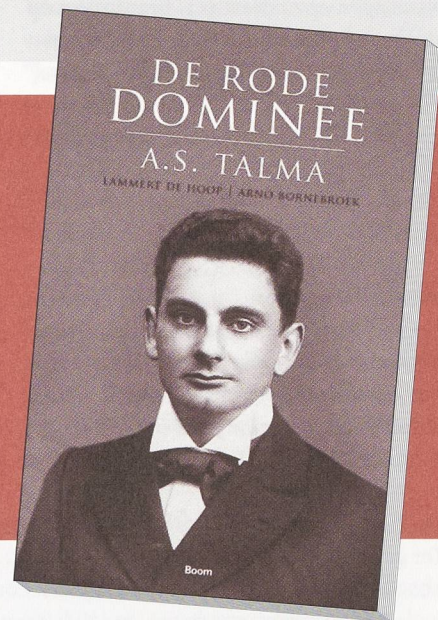

In dit boek wordt de geschiedenis van de industrialisatie van Oost-Nederland behandeld vanuit de ontwikkeling van het familienetwerk dat in de textielindustrie een centrale plaats innam. Aandacht voor de rol van de 'textielbaronnen' en hun families werd lang om politiek-historische redenen op zijn zachtst gezegd niet netjes gevonden.

Natuurlijk werd er uitgebuit en werd de natuur aangetast, maar de industrie betekende ook betere leefomstandigheden voor de talloze arbeidersgezinnen die uit het hele land maar ook uit Duitsland naar Twente en de Achterhoek trokken. Hoewel er sinds de massale fabriekssluitingen rond 1980 veel is gepubliceerd over de Twentse en Achterhoekse textielindustrie, is de ontwikkeling van de industrie als geheel daarvan vrijwel nooit onderwerp geweest. 'De textielbaronnen' biedt een breder perspectief. Handig is het historisch overzicht van de 500 belangrijkste fabrikanten van 48 bekende Twents-Gelderse fabrikanten-families.

De Rode Dominee

De Nederlands-hervormde predikant Aritius Sybrandus (Syb) Talma (1864-1916) was de ongekroonde koning van de protestants-christelijke arbeiders aan het eind van de 19e en het begin van de 20e eeuw. Lammert de Hoop en Arno Bornebroek schreven een mooie, politieke biografie over de rode dominee, en schetsen een helder beeld van het voortdurende debat over vorm en inhoud van de sociale zekerheid in Nederland. Mensen met belangstelling voor sociale geschiedenis moeten dit boek beslist op hun leeslijst zetten.

Aan de hand van het werk van Talma en zijn tijdgenoten brengen de schrijvers de elementen in dat debat in kaart en laten ze zien hoe elk element in een bepaalde kring meer of minder gewicht krijgt. De elementen en de gewichten komen in de eeuw, die volgt op het werk van Talma, telkens terug en het inzicht in al die discussies worden in dit boek mooi verhelderd.

De stelling dat Talma de ongekroonde koning van de protestants-christelijke arbeiders aan het eind van de 19e en het begin van de 20e eeuw was, onderbouwen de auteurs in vijf overzichtelijke hoofdstukken. Het accent ligt op het werk van Talma, niet op de man zelf. Dat is geen verwijt, maar een constatering – de schrijvers lichten toe dat er weinig tot geen ego-documenten beschikbaar zijn waardoor een persoonlijk beeld van Talma geschetst had kunnen worden.

Mythevorming

Omdat het accent op het werk van Talma ligt, is het afsluitende hoofdstuk een nuttige aanvulling, want daar wordt in kaart gebracht wat de invloed van Talma is geweest op de discussies over de sociale zekerheid in de loop van de vorige eeuw.

Een hoofdstuk waarin overigens ook op adequate wijze wordt afgerekend met de mythevorming rond de antirevolutionaire voorman. Een mythe die past in de verzuilde Nederlandse samenleving, waarbij het goed uitkwam om verdeeldheid binnen een zuil onder de mat te vegen en de schuld van mislukken toch vooral elders neer te leggen.

In de mythe is er geen of nauwelijks verschil van opvatting tussen de grote antirevolutionaire leider, Abraham Kuyper, en Talma, de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, maar de werkelijkheid was anders. Talma werd in zijn werk om een samenhangend stelsel van werknemersverzekeringen tot stand te brengen niet of nauwelijks gesteund door zijn voorman, als die hem al niet expliciet tegenwerkte. De Hoop en Bornebroek laten duidelijk zien dat Kuyper en Talma in politiek opzicht veel verwantschap hadden, maar ook dat Talma daarbij vanuit een eigen visie werkte. Een visie die hij ontwikkelde in zijn jaren als predikant.

Betrokken christen

Het boek opent met een hoofdstuk waarin Talma's leven wordt beschreven totdat hij

in 1901 lid van de Tweede Kamer wordt. Het tekent het leven van een jonge dominee die in aanraking komt met de enorme maatschappelijke problemen in de laatste decennia van de 19e eeuw. In de gemeentes waar hij predikant is, leert hij de arbeiders en hun problemen kennen.

Talma gaat als betrokken christen op zoek naar de achtergrond van de problemen en naar mogelijke oplossingen voor de sociale kwestie. Daarbij wordt hij sterk beïnvloed door de Engelse Christian Socialists. Van hen leert hij dat bestrijding van de sociale problemen niet noodzakelijkerwijs via het socialisme moet lopen. In de Engelse literatuur leest Talma dat zijn eigen ethische verantwoordiging over de sociale wantoestanden ook in christelijke zin kan worden bestreden. Hij wordt geraakt door de gedachte dat werkgevers en werknemers niet tegenover elkaar moeten staan, maar in overleg tot veranderingen kunnen komen.

Talma is niet alleen de man van de studeerkamer en de internationale oriëntatie, maar ook de man van de dagelijkse praktijk. Hij zet zich op lokaal niveau op een

bijna activistische manier in om maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen. Bestrijding van alcoholisme en prostitutie leiden tot persoonlijke activiteiten. Zo is hij in Arnhem actief in de Middernachtzending, die tot doel had mannen van een bezoek aan de hoeren af te houden.

Door zijn praktische ervaring te verbinden met zijn theoretische kennis, kan hij een belangrijke rol spelen in de groeiende sociale beweging. Daarbij maakt hij gebruik van zijn ervaring dat arbeiders wel degelijke verantwoordelijkheid kunnen nemen. Talma sluit zich aan bij Patrimonium, een beweging van christelijke arbeiders die sociale vernieuwing bepleitten. Al snel speelt hij daar een voor-aanstaande rol als adviseur. Hij verdient er in de loop van de jaren de ere naam 'de Leeuw van Patrimonium' mee.

Vrije arbeiders

Het tweede hoofdstuk beschrijft de spanningen van Talma voor de christelijk-sociale beweging. Daarbij gaat het voor een belangrijk deel over de discussies binnen de christelijke wereld over de positie van de arbeiders. Talma houdt een vurig, maar omstreden pleidooi, voor de arbeider die vrij is. Hij is in de werkplaats onderworpen aan de leiding van de werkgever, maar hij is in de samenleving niet onder het gezag van die werkgever geplaatst.

Deze discussie, waar de moderne lezer wellicht nog maar weinig beeld bij heeft, speelde in de christelijke wereld rond de eeuwwisseling een belangrijke rol. Het zijn alleen vrije arbeiders die zich kunnen verenigen in vakverenigingen, maar dat is wennen in een standenmaatschappij. Deze discussie vormt een belangrijk deel van een jaren lopend debat tussen Talma en een andere sociaalbewogen theoloog, J.C. Sikkel. Uiteindelijk sluiten zij vrede. De auteurs slagen er in de discussie tussen Talma en Sikkel uit de doeken te doen en die in perspectief te plaatsen. Zij maken duidelijk dat Talma weliswaar niet zelf actief was binnen de vakbonden, maar hij was wel de man die een klimaat schiep waarbinnen vakbonden op het christelijk erf konden ontstaan.

In 1908 treedt Talma toe tot het kabinet-Heemskerk. Een confessioneel kabinet zonder Abraham Kuiper. Dat leidde tot de spanningen binnen de ARP, waar ook Talma en Heemskerk lid van waren. In dit hoofdstuk wordt duidelijk dat

Talma's ervaringen en zijn visie op de kwaliteiten van arbeiders niet altijd strookten met de theoretische visie van Kuiper. Het leidt niet tot openlijke conflicten, maar het maakt wel duidelijk dat binnen het christelijk-sociaal denken andere afwegingen kunnen worden gemaakt over de rol van de overheid.

Vakminister

Talma ontpopt zich als een minister die niet alleen enorm hard werkt, maar dat ook vanuit een samenhangende visie doet. Daarbij komt dat hij weet waar hij het over heeft. Het derde hoofdstuk draagt dan ook terecht de titel 'vakminister avant la lettre'. Het conflict met Kuiper over de dwingende rol die de overheid op sociaal terrein moet en mag spelen, wordt toegelicht aan de voor Talma zeer teleurstellende ervaring rond de Bakkerswet. Talma poogde een halt toe te roepen aan het feit dat bakkers en bakkersknechten veelal 's nachts moesten werken. Daartoe diende hij een wet in bij het parlement, maar hij vond geen steun bij zijn geestverwanten. Tijdens de stemming over de wet verliet Kuiper zelfs de zaal om duidelijk te maken dat hij Talma's opvattingen over de bevoegdheden van de overheid niet deelde. Kuiper stak zijn mening niet onder stoelen en banken en schreef in 'zijn' De Standaard in weinig positieve bewoordingen over het werk van Talma. Ondanks de tegenslagen ging Talma onverdroten voort met zijn wetgevende arbeid, die door twee stijlkenmerken kan worden getekend: Het eerste is dat hij voor een integrale aanpak kiest, die blijkt uit het feit dat hij niet alleen inhoudelijke wetten voorbereidde, maar ook oog had voor de organisatie van de uitvoering. Een tweede stijlkenmerk is dat hij aandrang op inschakeling van arbeiders als verantwoordelijke partners bij de uitvoering van het sociaal beleid.

Als Talma minister wordt is de wetgeving op het terrein van de sociale zekerheid in ons land – ook in Europees perspectief – niet erg ontwikkeld, integendeel. Talma probeert door een systematische aanpak die achterstand in te halen. Hij dient bij de Kamer een wet in om de uitvoering van de sociale wetgeving te organiseren. Ons land moet bedekt worden met een netwerk van Raden van Arbeid, die worden bestuurd door werkgevers en werknemers onder voorzitterschap van een door de Kroon benoemde deskundige. Een ambitieus

ontwerp dat pas als Talma het nodige water in de wijn heeft gedaan, wordt aanvaard.

Onvoldoende steun

Hierbij en bij zijn andere wetsvoorstellen liep hij op tegen een brede oppositie in eigen kring. Hij kreeg wel steun van de katholieke voorman W.H. Nolens en de latere minister van Arbeid, P.J.M. Aalberse, maar die steun was onvoldoende om zijn wetgeving ongeschonden door het parlement te loodsen. Ondanks de tegenwerking in eigen kring slaagt Talma erin – ook in samenwerking met de socialisten – een oudedagvoorziening tot stand te brengen. Een voorziening die ten grondslag ligt aan onze huidige AOW.

Midden 1913 vinden er nieuwe verkiezingen plaats en duidelijk is dat Talma het veld moet ruimen. Zijn partij wordt niet beloofd voor zijn werk en de ARP verliest aanzienlijk. Talma staat alleen en op welhaast dramatische toon laten de auteurs de lezer deelgenoot worden van zijn vertrek uit de politiek.

In 1914 wordt Talma predikant in Bennebroek, waar hij in 1916 als gevolg van een slechte gezondheid op 52-jarige leeftijd overlijdt.

De leden van Patrimonium en van het CNV brengen geld bijeen voor een grafmonument. De maximale bijdrage is een kwartje, ook om te voorkomen dat 'het grote geld' Talma's nagedachtenis kaapt. En met dat grafmonument begint de mythevorming die in dit boek deskundig om zeep wordt geholpen.

Piet Hazenbosch

Het VHV – jaar 2010

De VHV doet in geschiedenis van de vakbeweging. De geschiedenis van de eigen club komt daarbij hoegenaamd nooit aan bod. Natuurlijk werd eind 2008, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan, teruggeblikt. Maar daar bleef het dan bij. Op de ledenvergaderingen werd kort verslag gedaan over activiteiten, maar bij het omvormen van de vereniging tot stichting bleef ook dat achterwege. Vandaar in deze eerste Nieuwsbrief van 2011 een kort resumé van de gang van zaken in het achterliggende jaar.

De omzetting van vereniging tot stichting kreeg in 2010 zijn beslag en kon zonder problemen worden gerealiseerd.

Het bestuur kwam zoals altijd regelmatig bijeen en bleef op peil. Het ledental (aantal vrienden) was stabiel en bleef zich rondom 850 bewegen. Er werden redelijk wat

nieuwe mensen ingeschreven, maar daar stond tegenover dat ook nogal wat mensen afhaakten.

Al eerder zagen we onder ogen dat onze club niet echt vooruit kan als er geen nauwe contacten zijn met de (leiding van) de huidige vakbeweging. Met het oog daarop is een rondgang langs een aantal voorzitters van bonden en centrales gemaakt.

We werden plezierig ontvangen en aan belangstelling ontbrak het niet. Dat geeft goede moed voor de toekomst als we voor bepaalde projecten ondersteuning nodig hebben.

Het contact met de leden verloopt via de nieuwsbrief die, dankzij een actieve redactie, weer vier keer verscheen. Ook de website speelt bij de contacten een rol. Op dit moment is een discussie gaande hoe in de toekomst de combinatie van nieuwsbrief en website, in moderne gedaante, een rol kan spelen.

In het voorjaar werd het project 'Vakbeweging in de oorlog' afgerond met een goed bezochte bijeenkomst in het IISG-gebouw. Dit project, op ons initiatief opgezet samen met het IISG en met steun van het ministerie, kunnen we kenschetsen als buitengewoon geslaagd. Overgebleven is een website – www.vakbewegingindeoorlog.nl – die dit stuk geschiedenis op compacte wijze heeft vastgelegd.

De najaarsbijeenkomst vond plaats in Rotterdam en had tot onderwerp de ambtenarenstaking van 1983. De VHV-groep Rotterdam zorgde voor de organisatie. De opkomst was iets minder dan we gewend zijn, maar inhoud en verzorging waren prima in orde.

Ook in dit jaar waren weer een aantal regionale werkgroepen actief. De groep in Limburg zag kans een tweede deel van het gezicht van de vakbeweging in Zuid-Limburg het daglicht te laten zien. In een

zeer druk bezochte bijeenkomst werd het kloeke boekwerk ten doop gehouden.

In Rotterdam is een tweede deel in de maak, maar nog niet tot stand gekomen. Datzelfde is het geval in Tilburg. In Groningen en omstreken werden enkele keren aparte bijeenkomsten, gewijd aan regionale onderwerpen, belegd. In enkele andere delen van het land worden pogingen gedaan om een werkgroep te gaan starten.

In de achterliggende paar jaar is er nogal wat veranderd rondom De Burcht. Het gebouw heeft vele jaren ook gediend als uitvalsbasis van de VHV. We hadden daar een kamer voor bestuursvergaderingen en dergelijke. Ook onze ledenbijeenkomsten vonden daar meestal plaats. Het Vakbondsmuseum in zijn vroegere vorm bestaat niet meer.

Het is bekend: De Burcht is als monument onder de hoede gekomen van Hendrik de Keizer. Het gebouwd werd gerestaureerd en in zijn oude glorie hersteld en wordt door de FNV geëxploiteerd. De tijden veranderen en we zijn niet overal blij mee. Waar we wel gelukkig mee zijn, is dat door de gekozen vorm dit wel heel bijzondere vakbondserfgoed bewaard wordt. Overigens zullen vanaf april a.s. onze ledenbijeenkomsten weer in De Burcht plaatsvinden.

We zijn een kleine organisatie, met wel een grote pretentie, namelijk de geschiedenis van de vakbeweging in beeld te houden en de belangstelling daarvoor te wekken. We zijn een club die landelijk en in de regio uitsluitend met vrijwilligers werkt. Dat heeft zijn beperkingen. Het bestuur van de stichting prijst zich gelukkig dat we toch steeds weer kans zien vrijwilligers te vinden en te mobiliseren. Een woord van dank aan hen is op zijn plaats.

Jaap van der Linden, voorzitter VHV

Colofon

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting FNV-pers te Amsterdam, in opdracht van de VHV en verschijnt vier keer per jaar.

24ste jaargang nummer 1, maart 2011

Redactie: Jaques van Gerwen
Piet Hazenbosch
Harry Peer
Jeroen Sprenger
Willem de Vrind
(redactiesecretaris,
tel. 020 640 4107)
Annelies Klein Bennink
(eindredactie)

Redactieadres: akleinbennink@xs4all.nl

Adres Het Leiwerk 23
secretariaat: 3451 VH Vleuten

Website: www.vakbondshistorie.nl

Vormgeving
en druk: Jubels B.V. Amsterdam
www.jubels.nl

ISSN 1384-7457